

EL MODE D'ACCIÓ VERBAL COM A CATEGORIA ORACIONAL: FACTORS QUE INTERVENEN EN LA SEUA CONFIGURACIÓ

0. En aquesta breu comunicació pretenem repassar les diferències entre els conceptes de «mode d'acció» i «aspecte» i mostrar, una vegada assenyalades les oposicions principals que s'estableixen per a caracteritzar la categoria de «mode d'acció verbal», la necessitat d'estudiar aquesta més que no com una categoria verbal, sí com una categoria oracional en què intervenen alguns factors sintàctics. De la influència d'aquests factors ens limitarem a apuntar aquella que practiquen el subjecte i els objectes directe i indirecte.¹

Utilitzem la denominació de «mode d'acció», corresponent al terme «Aktionsart», com a categoria verbal, enfront d'altres denominacions proposades, perquè és la que compta amb més tradició a l'àmbit de la filologia romànica.

1. Entre les nocions de «mode d'acció» i «aspecte» es produeix sovint una confusió terminològica i conceptual que obliga d'intentar una delimitació.²

1. Volem advertir que aquest treball es basa en un estudi més detallat del tema que va ser presentat com a memòria de llicenciatura a la Universidad Complutense de Madrid pel setembre de 1986. Aquesta memòria, que des d'ací posem a disposició de les persones interessades pel tema, fou dirigida pel Dr. Ignacio Bosque, a la responsabilitat del qual atribuïm qual-sevol encert que hom pogués trobar al nostre treball, i en sostruem totes les errades i defectes.

2. Aquesta confusió es veu afavorida pel fet que el mode d'acció, a diferència del que ocorre amb l'aspecte, no té una consideració unànime en

Per a establir aquesta delimitació cal tenir en compte que el concepte d'«aspecte» es refereix a la forma en què el parlant presenta una situació en relació al temps físic o deíctic, sempre que la llengua ofereix una forma sistemàtica d'expressar la tria d'una determinada presentació. Quant al concepte de «mode d'acció», es refereix a la constitució temporal interna d'una situació (entent per *situació* el referent de la predicació), independentment del temps físic o deíctic, és a dir, a la forma de classificar la nostra concepció de la situació.

Es pot dir, doncs, a grans trets, que el mode d'acció té un caràcter lèxico-semàntic i (quasi-)objectiu, mentre que l'aspecte és de caràcter morfològic i (quasi-)subjectiu.

2. Les nombroses classificacions que s'han donat del mode d'acció es basen —explícitament o implícita— en un conjunt limitat d'oposicions que, seguint François (1981:288), serien:

— *procés en situació/procés fora de situació* (és a dir, «propietat»), exemple:

- (1) a. Joan fabrica rellotges (ara, en aquest període de temps)
b. Joan és rellotger

— *procés estatiu/procés dinàmic*, exemple:

- (2) a. Joan sap la resposta
b. Joan llegeix la resposta

— *procés duratiu/procés puntual* o instantani (entesa la instantaneïtat no com a propietat física, sinó com a propietat d'un succés percebut com a temporalment indivisible. Exemple:

la teoria lingüística, i també per les freqüents interferències que es produeixen sovint entre ambdós.

- (3) a. Joan dibuixa
b. Joan esternuda

— *procés tèlic/procés atèlic* (del grec *télos* “fi”, “acabament”) segons la denominació de Comrie (1976), és a dir, limitat/no limitat, amb tendència a una culminació lògica/sense tendència a una culminació lògica. Exemple:

- (4) a. Joan dibuixa un mapa
b. Joan dibuixa

A partir d'aquestes oposicions, i segons les jerarquitzacions de trets establertes entre els diferents tipus, sorgeixen distintes classificacions, reduïbles a la classificació de Vendler (1967) en *estats*, *activitats*, *realitzacions* («accomplishments») i *assoliments* («achievements»). Aquestes distincions resulten de dos criteris fonamentals basats en les oposicions «duratiu»/«no duratiu» i «tèlic»/«no tèlic», i ja es poden albirar, encara que no formulades de manera explícita, en autors com ara Aristòtil i Bello, respectivament.

3. Ara bé, les oposicions que s'estableixen i la classificació resultant, malgrat ser útils per donar compte de les representacions lingüístiques fonamentals del mode d'acció, no són suficients per a explicar els comportaments desiguals que s'observen segons el context. Els límits entre les diferents categories no sempre es poden establir amb rigor i per això hom pot dir que és en realitat el context el que explica la selecció del valor adient de cada verb quant al mode d'acció.

El verb aporta, al costat d'una indicació temporal i aspectual, una noció sobre el tipus d'acció o estat al qual es refereix. Aquestes indicacions, en combinar-se amb uns altres elements dins l'oració, s'influeixen i es modifiquen entre elles. El mode d'acció del verb és un factor més dels que conflueixen en la informació sobre el tipus d'acció indicada en l'estructura oracional, que no sempre coincideix amb el mode d'acció bàsic que aporta el verb.

Com indica Verkuyl (1980), els verbs poden estar «pre-espe-

cificats» en termes de (\pm canvi), (\pm durada), (\pm culminació), és a dir, poden tenir un «mode d'acció potencial», de la mateixa manera que, per exemple, els noms estan pre-especificats respecte del tret (\pm comptable), malgrat que siga el sintagma nominal en què entra el nom el que determina si la referència de la peça lèxica és comptable o no. De la mateixa manera, un verb com ara *dibuixar* pot estar pre-especificat com a duratiu atèlic, però en combinar-se amb un sintagma nominal objecte directe especificat en quantitat i un valor aspectual perfectiu apareix en l'oració resultant com a duratiu tèlic, ex: *dibuixà un arbre*.

L'estructura oracional bàsica per a la configuració del mode d'acció oracional pareix ser la formada pel verb i pel subjecte, l'objecte directe, l'objecte indirecte, el complement regit pel verb i alguns elements adverbials.

Vistes les limitacions d'espai que imposa aquesta comunicació, ens reduïrem a assenyalar el paper que acompleixen el subjecte, l'objecte directe i l'indirecte en la configuració del mode d'acció, entès aquest com una característica de l'oració més que no del verb aïllat.

4. Començant per la influència del subjecte, haurem de dir que alguns substantius, derivats de verbs, pareixen aportar el mode d'acció del verb originari. Així en exemples com ara:

- (5) a. L'accés de terror el va perjudicar
b. La protecció de son pare el va perjudicar

accés aporta un caràcter puntual a *perjudicar*, mentre que *protecció* li dona un caràcter duratiu. S'observa que no és possible la combinació quan el caràcter del verb esdevé molt marcat com a duratiu o puntual en sentit invers a l'indicat pel nom:

- (6) a. *L'accés de terror continuà
b. *La protecció de son pare l'interrompé

Els substantius abstractes referits a períodes de temps pareixen aportar sempre un matís duratiu:

- (7) *La infantesa de Joan ens alegrà³

Els substantius continus sembla que també donen un caire duratiu al verb:

- (8) a. La pluja caigué durant tota la nit
b. El projectil caigué durant tota la nit

Els substantius discontinus inanimats eliminen el caire dinàmic dels no-estatus; per això Platzack (1979) considera aquests casos com un tipus especial de situacions dinàmiques «extensionals», en les quals el caràcter de canvi que sol assignar-se a les situacions no-estàtiques no apareix.

- (9) a. La casa rompia la perspectiva del carrer
b. El riu corria tot al llarg de la frontera

En aquests casos de subjecte inanimat, Bertinetto (1981) proposa que es distinguen dues accepcions del verb d'acció:

- una accepció apositiva, que indica una característica estable del subjecte inanimat,
- una accepció dinàmica, que suggereix la presència d'un agent, les funcions del qual transmet a l'entitat inanimada.

A banda del tipus de significat denotat pel seu nucli, la constitució del sintagma nominal també influeix, de manera decisiva, en la configuració del mode d'acció, com veurem als següents exemples:

3. Noteu que, com a qualitat, un substantiu com ara *infantesa* (o *joventut*, *bellesa*...) sí que admet un predicat puntual.

- (10) a. El corredor arribà a la meta (*durant dues hores)
 b. Els corredors arribaren a la meta durant dues hores

on observem que un verb d'assoliment admet locucions adverbials de duració si el subjecte és un plural indefinit, com va observar Verkuyl (1972), el qual donà compte de l'Aspecte⁴ (no duratiu-duratiu) de l'oració segons que aquesta tinga un sintagma nominal subjecte especificat o no.

Així, com indica Verkuyl (1972:102), en les oracions següents:

- (11) a. *Un pacient d'ací va morir durant mesos
 b. *El pacient va morir durant mesos
 c. *Aquests dos pacients van morir durant mesos
 d. Alguns pacients van morir durant mesos

la diferència no pot ser atribuïda al verb, que és el mateix en totes les oracions. El factor rellevant pareix ser la diferència en la constitució dels SSNN subjectes. Als exemples d'11 que van amb l'asterisc els subjectes es refereixen a quantitats especificades de pacients, per això no poden ser duratius; a l'exemple (11)d, el subjecte fa referència a una quantitat no especificada. Val a dir, perquè el mode d'acció pugui ser no duratiu es requereix un subjecte de quantitat especificada. Si la quantitat del SN subjecte no està especificada, l'Aspecte resultant serà duratiu:

- (12) Els pacients moriren durant hores

Per retre compte de la diferència entre *ESPECIFICAT* / *NO ESPECIFICAT* que utilitza Verkuyl (1972), Platzack (1979) introdueix el tret +/— *DIVISIBLE* (+/— «*DIVID*») com a reformulació de

4. Verkuyl distingeix *aspecte* d'*Aspecte* oracional, equivalent aquest darrer a allò que nosaltres entenem per *Mode d'Acció*.

l'oposició COMPTABLE / NO COMPTABLE; l'esmentat tret difereix de COMPTABLE / NO COMPTABLE pel fet de ser semàntic i no sintàctic, i perquè s'aplica tant a sintagmes nominals (SN) com a oracions. Es diu que un SN té el tret —DIVID si fa referència a una forma fixa o a uns límits temporals i espacials precisos. En aquest sentit, *cinc pomes* és —DIVID mentre que *pomes* és + DIVID. A més, el tret +/—DIVID es pot combinar tant amb + PLURAL com amb — PLURAL. Les oracions marcades pel tret + DIVID fan referència a processos il·limitats, mentre que les oracions —DIVID fan referència a processos limitats. Les oracions iteratives s'interpreten com a oracions marcades amb PLURAL i, per tant, poden ser + DIVID (per exemple: *Joan va anar moltes vegades a Londres*) o —DIVID (*Joan va anar a Londres dues vegades*).

Val a dir que les construccions SN + SV admeten el mode d'acció no duratiu (puntual o terminatiu) si el SN té el tret +ESPECIFICAT, és a dir, —DIVID.

Quan el subjecte és —ESPECIFICAT (és a dir, +DIVID) no s'admetrà l'Aspecte no duratiu; l'Aspecte resultant és sempre duratiu:

- (13) Arribaren convidats } durant tres hores
 *en tres hores

Hem vist que, en absència d'altres constituents oracionals, la no especificació de la quantitat del sintagma nominal subjecte pot relacionar-se amb el caràcter duratiu. Sols el caràcter especificat del subjecte pot admetre l'Aspecte no duratiu, tot i que pot admetre el duratiu amb els verbs que comporten idea de moviment continuat (o d'iteració).

5. Els verbs transitius formen amb l'objecte directe una unitat sintàctico-semàntica, les propietats de la qual s'escampen per tot el predicat. Açò constitueix una raó més per a no parlar de mode d'acció *del verb*, ja que, si en parlàssem, als exemples del tipus:

- (14) a. Lluïsa i Gonçal menjaren durant hores
 b. *Lluïsa i Gonçal menjaren un entrepà durant hores

caldría distingir-hi entre un verb *menjar* duratiu i un verb *menjar* no duratiu, la qual cosa no pareix tenir massa trellat.

Per tant, el mode d'acció oracional es veu afectat també pel SN Objecte Directe, com s'observa en (15), on l'exemple *a* es refereix a una *realització* (procés duratiu tèlic), però passa a ser *activitat* (procés atèlic) en *b* on l'OD és un nom continu:

- (15) a. Joan va menjar una llesca de pa { en cinc minuts
*durant cinc minuts
- b. Joan va menjar pa { *en cinc minuts
durant cinc minuts

De la mateixa manera, si el SN objecte directe és un plural indefinit, l'oració esdevé durativa, amb qualsevol tipus de verb, tal com s'esdevé amb el SN subjecte:

- (16) a. Lluïsa trobà un bolet a les tres
b. Lluïsa trobà bolets durant tres hores

En el cas que el SN objecte directe siga un nom continu, el caràcter resultant pot ser tant d'*assoliment* (aconseguint de caràcter puntual) com d'*activitat*:

- (17) Lluïsa trobà { aigua } { en dues hores
gent } { durant dues hores

Molts verbs poden construir-se amb un objecte directe o amb complement preposicional. Aquestes construccions indiquen sovint diferent mode d'acció, com ara a:

- (18) a. Jordi va escriure la carta
b. Jordi va escriure en la carta
- (19) a. Jordi va menjar una poma
b. Jordi va menjar d'una poma

on les oracions amb OD es refereixen a processos limitats i el complement preposicional dóna com a resultat oracions referides a processos il·limitats.

El problema està en la determinació de la relació sintàctica entre el verb i el complement introduït amb la preposició. Aquests complements no són pròpiament circumstancials, segons que afirma Platzack (1979), ja que la preposició que els introdueix depèn del verb, la qual cosa implica un grau de cohesió major entre aquest i el tipus de complements als quals ens referim. Platzack considera que aquests complements haurien de ser considerats + DIVID, d'on el caràcter de procés il·limitat resultant quan s'afegeixen al verb.

Per donar compte de l'efecte dels sintagmes nominals sobre el mode d'acció oracional, cal tenir en consideració també, com subratlla Carlson (1981:53), les funcions semàntiques (o «casos») dels arguments del verb.

Es planteja així la qüestió de la diferència entre objecte «efectuat» (que arriba a existir com a resultat de l'activitat indicada pel verb) i objecte «afectat» (transformat en si mateix o en la relació amb el parlant per l'activitat assenyalada pel verb). Per exemple:

- (20) a. ?Vaig escriure el llibre durant hores
b. Vaig llegir el llibre durant hores

En 20a l'objecte efectuat o objecte de resultat fa de l'oració una *realització* (d'on l'estranyesa de la seua aparició amb *durant*), mentre que en 20b l'objecte afectat no canvia necessàriament el caire d'activitat (tot i que pot fer-ho en *vaig llegir el llibre en dues hores*).

Les oracions amb objecte afectat com ara *l'home maltractà el gos*, *la dona va rentar el vestit* poden ser sempre duratives, mentre que les oracions amb objecte efectuat com ara *els obrers de vila construïren la casa*, *Maria redactà el projecte* poden interpretar-se sempre com a realitzacions.

Quan els objectes estan en plural o són continus, la distinció «afectat»/«efectuat» pareix neutralitzar-se, almenys pel que fa al

mode d'acció, ja que en ambdós casos els sintagmes verbals passen a indicar activitats de duració atèlica o accions repetides.

Igual com ocorre a l'OD si l'Objecte Indirecte no apareix especificat pel que fa a la quantitat, és a dir, és + DIVID, només és possible la interpretació durativa o iterativa. Per exemple:

- (21) Entregà el regal a molts xiquets durant tres
hores

6. Podem concloure, d'acord amb allò que hem vist sobre la influència del subjecte, l'objecte directe i l'indirecte en la configuració del mode d'acció oracional, que per tal que es produeca un mode d'acció oracional duratiu es requereix que almenys un dels elements de nucli nominal (bé un SN subjecte o un SN inclòs en el S Pred) siga «no especificat» en la seua quantitat, és a dir, +DIVID. Aquesta conclusió, cal matisar-la amb l'estudi d'altres elements oracionals que influeixen en el Mode d'Acció, cosa que no s'aborda en aquesta presentació del tema.

ANA M. MARTÍNEZ LAÍNEZ
ANTONI DE LA TORRE

BIBLIOGRAFIA

- BERTINETTO, P. M. (1981), *Il carattere del processo («Aktionsart») in italiano. Proposte, sintatticamente motivate, per una tipologia del lessico verbale*, dins Div. Autors, *Tempo verbale, strutture quantificate in forma logica* (Firenze, Accademia della Crusca), pàgs. 11-90.
- BLASCO, Eduard (1982), *Entorn dels temps verbals i els conceptes d'«aspecte», «aktionsart» i «estadi» en català*, «Els Marges», 25, pàgs. 109-113.
- CARLSON, L. (1981), *Aspect and Quantification*, «Syntax and Semantics», vol. 14, *Tense and Aspect* (Academic Press), pàgs. 31-64.
- COMRIE, B. (1976), *Aspect* (Cambridge University Press).
- FRANÇOIS, J. (1981), *Travaux récents d'inspiration formelle sur l'aspect et l'Aktionsart*, «Linguisticae Investigationes», V. 2, pàgs. 275-301.

- PLATZACK, Ch. (1979), *The Semantic interpretation of Aspect and Aktionsart. A study of internal time reference in Swedish* (Foris Publications, Dordrecht).
- VENDLER, Z. (1967), *Linguistics in Philosophy* (Ithaca, Cornell University Press).
- VERKUYL, H. J. (1972), *On the compositional nature of aspects* (Reidel, Dordrecht).
- (1980), *On the proper classification of events and verb phrases*, «Theoretical Linguistics», 7, 1, 2, pàgs. 137-148.

